

Vragen en antwoorden

Waarom komt het kabinet met een onontkoombare transitie van het landelijke gebied?

Nederland staat voor een grote uitdaging als het gaat om herstel van de verslechterde staat van onze natuur, klimaat en ruimtelijke opgaves. Die uitdagingen laten zien dat we veel te lang over grenzen zijn heengegaan waardoor natuur, biodiversiteit en ons leefklimaat onder druk staan. Tot dat dit in balans komt, zijn vergunningen voor huizen, (boeren)bedrijvigheid, infrastructuur en verduurzamingsopgaven lastig te verlenen. Ook recente juridische uitspraken manen tot spoed: er is weinig tot geen ontwikkelruimte, de stikstofaanpak versnellen en vergroten is geen kwestie van woorden meer; nu komt de tijd van doen. De snelheid waarmee het roer om moet, vraagt veel van met name de agrarische sector.

Via het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) wil het kabinet stikstofmaatregelen in een gebiedsgerichte aanpak slim combineren met andere maatregelen om de natuur, de bodem en de waterkwaliteit te verbeteren en de klimaatopgave te halen. Dit om te komen tot een vitaal landelijk gebied, met een gezonde natuur, een robuust watersysteem, lage impact op het klimaat en met perspectief voor de landbouw en het verder op gang brengen van vergunningverlening voor maatschappelijke en economische ontwikkeling. Dit is een complex proces, want er speelt veel in de gebieden. Door vooruitlopend op andere doelen op het vlak van klimaat, water en natuur nu onder andere vast de richtinggevende stikstofdoelen te publiceren, wil het kabinet vaart in het proces houden en zo spoedig mogelijk tot natuurherstel en ontwikkelruimte komen.

Hoe zijn de richtinggevende stikstofdoelen tot stand gekomen?

De doelen zijn een regionale vertaling van de landelijke doelstelling dat in 2030 74% van de stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden onder de kritische depositiewaarde (KDW) moeten komen.

Ieder gebied is anders: niet alleen qua belasting en staat van de natuur, maar ook qua mogelijkheden om stikstof te reduceren in de (directe) omgeving. Op basis van het regionale doelenscenario heeft het RIVM geanalyseerd wat dit betekent voor de opgave in Kton en de richtinggevende gebiedsdoelen: [Stikstof - Actueel | RIVM](#)

Wat is de status van de richtinggevende gebiedsdoelen?

Deze doelen zijn nog niet in beton gegoten. De doelen geven richting aan de gebiedsprocessen in de provincies. Het kabinet werkt daarnaast ook nog aan doelen voor de reductie van de NOx-uitstoot, waarvoor de sectoren mobiliteit, industrie en bouw met name verantwoordelijk zijn.

De doelen kunnen nog worden aangepast aan de hand van nieuwe inzichten, bijvoorbeeld vanuit de natuurdoelanalyses of vanwege de interactie met de natuur-, klimaat- en waterdoelstellingen.

Ook de sectorale doelstellingen voor industrie en mobiliteit (NOx) kunnen naar verwachting leiden tot een neerwaartse bijstelling van de regionale doelstellingen (NH3).

In veel gebieden zijn al gebiedsprocessen aan de gang die uitmonden in gebiedsplannen juli 2023. Hier bieden de richtinggevende doelen het benodigde kader waaraan de gebiedsplannen naartoe werken totdat definitieve doelen zijn vastgesteld.

Welke stappen bewandelt het kabinet met deze aanpak?

Het kabinet is zich ervan bewust dat de regionale doorvertaling, hoewel nog richtinggevend, voor ondernemers in de gebieden hard kan aankomen: de doelen laten zien dat de opgave in sommige gebieden heel groot is.

Het is aan de provincies om samen met de gebiedspartners in de gebieden tot passende oplossingen te komen. In overleg met de gebiedspartijen bepalen de provincies ook welke (bestuurlijke) indeling naar gebieden zij het meest toepasbaar vinden om tot gebiedsprogramma's met maatregelen te komen.

Ook kunnen de stikstofdoelstellingen per gebied in aanloop naar de definitieve gebiedsplannen nog worden aangepast aan de hand van nieuwe inzichten, bijvoorbeeld vanwege de interactie met de overige doelstellingen. De definitieve stikstofreductiedoelen en het maatregelpakket daarbij worden in juli 2023 vastgesteld via de provinciale gebiedsplannen, die onderdeel worden van de brede gebiedsprogramma's.

Wat betekenen deze richtinggevende doelen voor ondernemers in de gebieden?

Het kabinet heeft vrijdag 10 juni 2022 het 'wat' bekend gemaakt, maar niet de maatregelen die erbij horen. De kaart zegt nog niets over wat dit betekent op bedrijfsniveau. Een ondernemer kan globaal zien wat de opgave is voor het gebied waarin hij of zij gevestigd is.

De kaart is een vertaling van de doelstelling van 50% reductie van stikstofuitstoot in 2030. Deze doelen zijn nog niet in beton gegoten. Ze helpen om richting te geven aan de gebiedsprocessen.

Wat voor perspectief heeft een ondernemer in bijvoorbeeld de Gelderse Vallei of de Peel?

Daar waar de doelen het meest prangend zijn, is het echt van belang dat boeren en ondernemers gaan bepalen of en op welke manier zij daar doorkunnen.

In gebieden met een fors reductiepercentage hebben agrarische ondernemers verschillende opties om de omslag naar kringlooplandbouw te maken door en/of omschakelen naar andere producten of diensten. Andere mogelijkheden zijn stoppen of verplaatsen naar een gebied dat meer geschikt is voor voedselproductie. Het verplaatsen gaat altijd samen met verandering: innoveren, extensiveren of omschakelen. Het is aan de ondernemer zelf om te beslissen wat past in de eigen gebiedsopgave. Er zijn diverse regelingen om ondernemers te ondersteunen bij die keuzes.

Hoeveel veehouders zijn getroffen als deze doelen gehaald moeten worden?

De doelen zijn gebiedsdoelen die richting geven aan het gebiedsproces. Vanuit de resultaten uit het gebiedsproces zal moeten blijken wat de precieze maatregelen zijn om deze doelen te behalen. Dit zal per gebied verschillen omdat in het ene gebied er meer mogelijk is dan in het andere gebied. Bijna alle veehouderijen zullen wel iets moeten bijdragen aan deze verduurzamingslag. In elk gebied ligt een opgave. Zo zullen er meer stalmaatregelen komen die voor iedereen zullen gelden.

Waarom zijn de Natuur Netwerkgebieden in de berekeningen meegenomen?

Dat is afhankelijk van de situatie in het gebied. We hebben niet een doel gezet voor deze gebieden, maar ze zijn wel meegenomen in de modelberekeningen met 95% emissiereductie. Deze gebieden zijn zeer verschillend. Daarom zal de benodigde reductie afhankelijk zijn van de specifieke lokale omstandigheden, en welke vormen van landbouw nog passend kan zijn. Hier wordt in de gebiedsprogramma's rekening mee gehouden.

Waarom richten de gebiedsdoelen zich alleen op ammoniakreductie (de agrarische sector), terwijl in het coalitieakkoord staat dat alle sectoren een evenredige bijdrage moeten leveren?

Alle sectoren leveren een bijdrage aan de stikstofemissiereductie en dus ook aan de realisatie van de regionale doelstellingen. De verspreiding van ammoniakbronnen (NH₃) is relevanter voor de gebiedsgerichte opgave dan die van stikstofoxiden (NO_x), omdat ammoniakemissies dichtbij neerslaan.

NO_x-sectoren hebben een relatief kleinere bijdrage op stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden, reductie vindt voornamelijk plaats via de landelijke stikstofdeken. Voor regionale doelen is gerekend met reductie van ammoniakbronnen (veehouderij).

De doelen kunnen nog worden aangepast aan de hand van nieuwe inzichten, bijvoorbeeld vanuit de natuurdoelanalyses of vanwege de interactie met de natuur-, klimaat- en waterdoelstellingen.

Het kabinet werkt ook nog aan doelen voor de reductie van de NO_x-uitstoot, waarvoor de sectoren mobiliteit, industrie en bouw met name verantwoordelijk zijn.

Deze doelen voor industrie en mobiliteit (NO_x) kunnen naar verwachting leiden tot een neerwaartse bijstelling van de regionale doelstellingen (NH₃).

Het kabinet spreekt vaak over evenredigheid, maar wat betekent dat voor bijvoorbeeld de luchtvaart, bouw of defensie?

Het kabinet hecht eraan dat alle sectoren een evenredige bijdrage leveren aan het behalen van de doelstellingen. Zo ligt er naast de landbouw ook in de sectoren industrie, bouw en mobiliteit een grote verduurzamingsopgave.

Hier wordt door Rijk en regio hard aan gewerkt, onder andere via maatregelen en middelen vanuit nationaal klimaatbeleid of Europese regelgeving. Het gaat bijvoorbeeld om verscherpte emissienormstelling, eisen rond

Beste Beschikbare Technieken, het Schone Lucht Akkoord, en bronmaatregelen zoals de walstroom voor zee- en binnenvaart uit de structurele stikstofaanpak.

Wat betekenen de doelen voor de vergunningverlening en het legaliseren van PAS-meldingen?

PAS-meldingen worden gelegaliseerd. Dat is een wettelijke opdracht die uitgevoerd wordt.

Als de gebiedsprocessen zijn gestart, nemen alle al dan niet gelegaliseerde meldingen deel aan het gebiedsproces. In het gebiedsproces wordt bepaald welke activiteiten op welke manier nog kunnen plaatsvinden.

Er is in de komende jaren er nauwelijks ontwikkelruimte. Wat betekent dat voor mijn PAS-melding?

De huidige staat van de natuur leidt ertoe dat er op dit moment zeer beperkt ruimte is voor nieuwe ontwikkelingen. Dat zal de komende jaren zo blijven en de noodzakelijke versterking van de houdbaarheid van toestemmingverlening zal niet tot meer, en mogelijk zelfs tot minder, ruimte leiden.

Dat betekent niet dat er geen ruimte is of zal ontstaan. Het vorige kabinet heeft besloten om via het stikstofregistratiesysteem (SSRS) stikstofruimte beschikbaar te stellen voor projecten met een nationaal belang. Vanuit het SSRS wordt ook ruimte ingezet voor de wettelijke opdracht de PAS-meldingen te legaliseren. Het kabinet blijft daarnaast breed zoeken naar mogelijkheden om zo snel als mogelijk te legaliseren. De verwachting is dat in juli 2022 de eerste stikstofruimte beschikbaar komt. In dat geval ontvangen de eerste ondernemers met een PAS-melding in de zomer een verzoek om een vergunningaanvraag te doen.

Waarom zijn er twee programma's: Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering en Nationaal Programma Landelijk Gebied?

Het Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering is opgestart aan het begin van de stikstofcrisis onder het vorige kabinet voor de investering van zeven miljard euro in bronmaatregelen en natuurherstelmaatregelen. Het huidige kabinet heeft in het coalitieakkoord aangegeven een integrale aanpak voor het landelijk gebied te willen waarin de internationale opgaven op gebied van natuur, klimaat, water en bodem integraal opgepakt worden binnen het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG). De komende tijd wordt de samenwerking tussen de verschillende programma's uitgewerkt.

Wat is een gebiedsproces?

Nederland bestaat uit verschillende gebieden. De stikstofneerslag en de staat van de natuur verschillen per gebied. Wat goed werkt in het ene gebied, werkt misschien minder goed in het andere gebied. Daarom werken provincies, gemeenten, waterschappen, ondernemers en terreinbeheerders samen aan een gebiedsgerichte aanpak. In de gebiedsprocessen zoeken betrokken overheden, ondernemers, maatschappelijke organisaties en burgers in een bepaald gebied naar verbinding tussen verschillende, soms tegenovergestelde belangen, om een gezamenlijk doel te bereiken binnen een bepaalde tijd. Verlaging van stikstofuitstoot is één van de doelen in de gebiedsprocessen om de kwaliteit van de Natura 2000-gebieden te verbeteren.

Provincies bepalen zelf het aantal gebiedsprocessen. Dit kan bijvoorbeeld per Natura 2000-gebied zijn, of een clustering van Natura 2000-gebieden, of een met elkaar samenhangend gebied in een provincie. Dit is maatwerk, per provincie.

Wat betekenen de richtinggevende doelen voor de gebiedsprocessen?

In veel gebieden zijn al gebiedsprocessen aan de gang. Hier bieden de richtinggevende doelen het benodigde kader waaraan de gebiedsplannen met maatregelen moeten voldoen.

Wat gebeurt er met de richtinggevende doelen in de gebiedsprocessen?

In juli 2023 worden de gebiedsdoelen en het bijbehorende maatregelenpakket vastgesteld in de vorm van gebiedsplannen, die worden opgesteld door de provincies.

Provincies voeren in de gebiedsprocessen gesprekken met belanghebbenden om ideeën, standpunten en belangen in beeld brengen. Deze input kunnen provincies meenemen bij het opstellen van de gebiedsplannen.

Hoe verlopen de gebiedsprocessen?

In de gebiedsprocessen werken provincies, gemeenten, waterschappen, branche- en belangenorganisaties, ondernemers en terreinbeheerders samen aan een gebiedsgerichte aanpak. Dit betekent dat de partijen in

gesprek gaan over de aanpak om de opgaven voor natuur, stikstof, water en klimaat in samenhang op te pakken. Hierbij wordt per gebied gekeken wat past en wat de mogelijkheden zijn. Elke provincie bepaalt zelf hoe het gebiedsproces verloopt. Er lopen per provincies meerdere gebiedsprocessen. Dat is per gebied maatwerk.

Wat moeten de gebiedsprocessen opleveren?

Provincies maken brede gebiedsprogramma's waarin staat hoe gewerkt wordt aan het halen van de opgaven op het gebied van natuur, stikstof, water en klimaat.

In welke gebieden is het de vraag of de natuur nog kan herstellen?

Er zijn gebieden die al decennialang veel te veel stikstof ontvangen, en waar natuurbeheermaatregelen om de negatieve effecten tegen te gaan niet goed meer werken.

Het gaat dan vooral om droge gebieden op zandgronden. In andere gebieden zijn soms goede watermaatregelen mogelijk, die helpen de natuur te behouden en de gevolgen van stikstof kunnen temperen. De Veluwe is een duidelijk voorbeeld. Daar liggen heidevelden die veranderen in grasvlaktes, open stuifzanden groeien dicht, oude eikenbossen dreigen af te sterven. Die natuur van droge zandgronden in Nederland is vrij uniek in Europa, daar heeft Nederland een belangrijke verantwoordelijkheid. Er zijn vrijwel geen natuurmaatregelen meer om dat tegen te gaan.

Waarom is natuurherstel nodig?

De natuur levert veel belangrijke zaken die voor mensen essentieel zijn om te leven, bijvoorbeeld:

- Planten en bomen die zuurstof produceren en de lucht zuiveren;
- Voedingstoffen voor landbouwgewassen, maar ook voor het functioneren van de landbouw: zonder bijen geen fruit en zonder regenwormen en schimmels geen vruchtbare bodem voor gras en gewassen;
- Basisgrondstoffen voor nieuwe medicijnen;
- Natuurlijke materialen (bijv. waterplanten en insecten) om ons oppervlaktewater zo schoon en gezond mogelijk te houden en om ons drinkwater te zuiveren, maar ook bacteriën en andere kleine beestjes die ons afvalwater weer zuiveren.

Wat levert de natuur ons nu op en wat gebeurt er als we niks doen?

- De natuur levert essentiële duurzame bouwmaterialen zoals hout, vezels, grassen en bamboe.
- Groen en natuur zijn belangrijk voor de gezondheid van mensen om te ontspannen, te spelen, te sporten, te wandelen en te genieten.
- Juist de diversiteit in soorten landschappen is belangrijk.
- Groen en bomen in de stad zorgen voor verkoeling en het voorkomen van hittestress.
- Natuurlijke en gevarieerde aanleg van gebieden zorgt voor een beter capaciteit om de extremen van de klimaatverandering (stortbuien, droogte) op te vangen.
- Als er veel soorten verdwijnen, krijg je vaak een overheersing van een of enkele (dier)soorten of een grote woekering planten. Die zijn vervolgens weer veel vatbaarder voor ziektes en wordt het systeem steeds meer kwetsbaar.
- Het mooie van de natuur is dat het bestaat uit een heel gevarieerd en complex systeem dat bestaat uit allerlei verschillende beesten en beestjes (van klein tot zeer klein; van insect tot onzichtbare schimmels) en nog veel meer soorten planten en struiken die allemaal van elkaar afhankelijk zijn. Als er onderdelen uit verdwijnen, merk je dat niet direct. Maar als er steeds meer onderdelen uit verdwijnen, wordt het systeem steeds kwetsbaarder en kan het op den duur helemaal omvallen.

Waar is meer informatie te vinden?

- **Helpdesk Stikstof en Natura 2000.** Met vragen over stikstof, vergunningverlening, AERIUS, Natura 2000 en de gebiedsgerichte aanpak kunt u terecht bij de helpdesk van BIJ12.
 - Telefonisch op werkdagen tussen 09.00 en 12.00 uur en tussen 13.00 en 16.00 uur op telefoonnummer [085 – 486 25 90](tel:085-4862590).

- Via het [contactformulier](#) op de website [bij12.nl](#)
- **Provincie.** Met vragen over een specifieke situatie, vergunning of toestemmingsbesluit kunt u terecht bij [uw provincie](#).
- **Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO).** Met vragen over bestaande wetten en regels voor agrarisch ondernemers, verduurzaming en de (financiële) ondersteuning hierbij kunt u terecht bij [RVO](#).